

leme alınmıştır (yazma nüshaları için bk. Brockelmann, *GAL*, II, 220). Müellif bunlardan başka *Zeylû Vefeyâtü'l-a'yân li'bnî Hallikân* ismiyle yazdığı zeyilde *Vefeyâtü'l-a'yân*'a otuz kadar biyografi eklemiştir, Cevherî'nin sözlüğünü *Muhtasarü's-Şihâh* adıyla özetlemiştir (İbnü'l-İmâd, VI, 139; Şevkânî, I, 318). Ayrıca kaynaklarda *Mu'tribü's-sem' fi şerhi Hadîsi Ümmi Zer'* adında bir hadis şerhinden söz edilmektedir (Kütübî, II, 247; İbn Hacer, II, 316; Şevkânî, I, 318; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1718).

BİBLİYOGRAFYA :

Yemenî, *İşâretü't-ta'yîn fi terâcimi'n-nuḥât ve'l-luḡaviyyîn* (nşr. Abdülmecîd Diyâb), Riyad 1406/1986, neşreden giriş, s. 14-28; a.m.f., *Târîhu'l-Yemen* (nşr. Mustafa Hicâzî), Beyrut 1985, s. 146-169, ayrıca bk. neşreden giriş, s. 6-12; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, III, 342 vd.; VIII, 149-163; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, XII, 348-354; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, I, 58, 125, 429; II, 82, 246-249, ayrıca bk. tür.yer.; Ali b. Hasan el-Hazrecî, *el-'Ukûdû'l-lü'lü'iyye* (nşr. M. Besyûnî Ase), Kahire 1329/1911, I, 379-380, 419-421; Kalkaşendî, *Şubḥu'l-a'sâ*, V, 495; VI, 422; Fâsî, *el-'İkdû's-semîn*, V, 321-322; İbn Hacer, *ed-Dürerü'l-kâmine*, II, 315-318; *Keşfü'z-zunûn*, I, 107, 310; II, 959, 1718, 2018; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), VI, 138-139; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâlî*, I, 317-318; Brockelmann, *GAL*, I, 455; II, 220; *Suppl.*, I, 631; II, 220; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 45-46; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, V, 73, 75; VI, 197; Neşet Çağatay, "Resûliler", *İA*, IX, 693.

İSMAIL DURMUŞ – HALİT ZEVALSİZ

YEMENİYYE

(اليمنية)

Kâdiriyye tarikatının Ebû Muhammed Afîfüddin Abdullah b. Ali el-Esedî'ye (ö. 620/1223)

nisbet edilen ve Esediyye diye de anılan bir kolu (bk. KÂDIRİYYE).

YEMİN

(اليمين)

Sözlükte "sağ el, sağ taraf, gerçek, ant, kuvvet, bereket" anlamlarındaki **yemin** (çoğulu *eymân*), terim olarak bir kimse-nin kararlılığını pekiştirmek ve başkalarını ikna etmek amacıyla söz ve beyanını Allah'ın adını veya bir sıfatını zikrederek kuvvetlendirmesini ifade eder. Kelimenin kök anlamından hareketle, karşılıklı söz verme durumunda tarafların sağ ellerini kullanmaları sebebiyle yeminin bu anlama geldiği zikredilir. "Vallahî şu işi yaparım"; "Vallahî şu işi yapmam"; "Vallahî borcumu ödedim" gibi ifadeler için Arapça'da yeminin yanı sıra **kasem** kelimesi de kullanılır. "Böl-

mek" anlamındaki **kasem** kökünden türeyen **kasemin** yemin anlamını **kasâme** kelimesinden aldığı söylenmiştir (bk. **KASÂME**). "İttifak ve dostluk yemini" anlamındaki **hilften** gelen **half / halif** ile **kasem** kelimesi yeminle eş anlamlı olsa da fıkhîta **half** yemin gibi yaygın bir terim haline gelmemiştir. Fıkıh kitaplarında **ahid**, **mîsak**, **şehâdet** ve **azim** gibi kelimelerin de yemin anlamında kullanıldığı belirtilmekle birlikte bunların örf ve niyete bağlı kullanımlar olduğu anlaşılmalıdır. Aynı şekilde adak (nezir) ifade eden sözler de niyete göre yemin anlamına gelebileceği gibi, bir kimsenin bir işi yapıp yapmama konusundaki kararlılığını boşama (talâk) ve köle âzadı (i'tâk) gibi dinî veya hukukî sonuç doğuran bir şarta bağlamak suretiyle kuvvetlendirmesi de yemin diye nitelendirilir. "Senin evine girersem karım boş olsun, köle âzât olsun, şu kadar sadaka vermek üzerime vâcip olsun" gibi ifadeler böyledir. Ancak bu tür yeminde şartın gerçekleşmesiyle şarta bağlanan şeyin kendiliğinden mi gerçekleşeceği veya niyete bakılarak yemin kefareti mi ödeneceği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde yemin kelimesi sözlük ve terim anlamlarıyla birçok yerde geçtiği gibi **hilf** ve **kasemle** aynı kökten türeyen kelimeler de çoğu yerde yemin anlamında kullanılmıştır (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "ḥlf", "k̄sm", "ymn" md.leri; Wensinck, *el-Mu'cem*, "ḥlf", "k̄sm", "ymn" md.leri). Yine Kur'an'da gerek Allah'ın zâtına gerekse yaratıklarına birçok yerde yemin edilmiştir (Kur'an'da yemin için bk. **AKSÂMÜ'L-KUR'ÂN**). Ancak âlimler yaratılmış şeyler üzerine yemin etmenin yalnız Allah'a mahsus olduğunu, kulların Allah'tan başka bir şey üzerine yemin etmemesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Yemin Lafızları. "Yemin edecek kişi Allah dışında hiçbir şey üzerine yemin etmesin" (Nesâî, "Eymân", 4); "Allah dışında bir şey üzerine yemin eden kimse şirk koşturmuştur" (*Müsned*, II, 34); "Allah atalarının üstüne yemin etmenizi yasaklamıştır" (Buhârî, "Eymân", 4; ayrıca bk. Müslim, "Eymân", 1-6; Ebû Dâvûd, "Eymân", 3-5; Nesâî, "Eymân", 1-12) gibi hadisler gereği yemin "vallahî, billâhî, tallahî"; "rahmâna yemin olsun ki"; "canım elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki"; "Allah'ın kudreti üzerine yemin ederim ki" ifadeleriyle yapılır. Allah'ın kelâm sıfatından kaynaklandığı için Kur'an-ı Kerim üzerine yemin de geçerli sayılmış, Allah'ın isim ve sıfatlarından **rab**, **mevlâ**, **melik** gibi insanlar için

de kullanılabilenler üzerine yemin etmenin geçerliliği ise bazı âlimlerce niyete bağlanmıştır. Fakihlerin çoğunluğu, yemin için söylenen kelimelerden ziyade örf ve niyete esas aldığından meselâ, "Yemin ederim, şehâdet ederim, üzerime andolsun" gibi sözleri de yemin saymıştır. Hadislerden hareketle fakihler anne, baba, oğul, peygamber, melek, namaz, oruç, Kâbe, zezem, ezmar, minber vb. şeyler üzerine yemin etmeyi haram veya mekruh kabul etmiş, Resûl-i Ekrem ve diğer peygamberler üzerine yapılan yemin ise bazı fakihlerce geçerli görülmüştür. Hz. Peygamber'in bir muhatabının babası üzerine yemin ettiği-ne dair rivayet ise (Müslim, "İmân", 9) yaktan önce olduğu, yemin kastının bulunmadığı gibi gerekçelerle te'vil edilir. Ayrıca talâk, i'tâk, küfür gibi neticeler doğuran bir şarta ta'lik yoluyla da yapılabilir. "Şöyle yaparsam kâfir olayım, yahudi olayım, hıristiyan olayım" gibi ifadeler Hanefîler'le Hanbelîler'in çoğunluğuna göre yemin kabul edilirken Mâlikî ve Şâfiîler'le Hanbelîler'in bir kısmına göre yemin kabul edilmez. Küfür amacı taşımadığı sürece kişi bu sözlerle dinden çıkmış sayılmazsa da çoğunluğa göre günah işlemiş olur. Bazı fakihlere göre ise bu lafızlarla kasten yalan yere yemin edilmesi küfre yol açar. "İslâm'dan başka bir din üzerine kasten yalan yere yemin eden kimse o dediği gibi olur" hadisi (Buhârî, "Eymân", 7) bu konuda delil gösterilmiştir. Bir hususu küfrü gerektirmeyen bir günaha ta'lik etmek ise ittifakla yemin sayılmaz. Fıkıh kitaplarında hangi ifadelerin yemin kabul edileceği ve niyetin rolüyle ilgili ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır.

Yemin Çeşitleri. Yeminler şekil ve sığa bakımından Allah'ın adı veya bir sıfatı kullanılarak yapılan yeminler, şarta ta'lik yoluyla yapılan yeminler şeklinde ikiye ayrılır; muhtevaları ve geçerlilik şartları taşıyıp taşıyamaları bakımından ise üç kısımdır. **1. Yemin-i Lağv.** a) Yanlışlıkla veya doğru olduğu sanılarak yapılan yemin. Borcunu ödediğini zannederek, "Vallahî borcumu ödedim" diye yemin etmek böyledir. b) Konuşma sırasında yemin kastı olmadan yapılan yemin (Buhârî, "Eymân", 14). "Allah lağv yeminlerinizden dolayı sizi sorumlu tutmaz" âyeti (el-Bakara 2/225; el-Mâide 5/89) buna delâlet eder. **2. Yemin-i Gamûs.** Geçmişteki bir hadiseyle ilgili olarak kasten yalan yere yapılan yemindir; buna "yemin-i fâcîre" de denir. Gerçeğe uygun olan yemin ise "yemin-i sâdık" diye adlandırılır. Yalan yere yemin, yemin eden

YEMİN

kimseyi cehenneme sokacağı için “daldır-mak” anlamındaki kökten gelen “gamûs” kelimesiyle tanımlanmıştır. Bu yeminin doğurduğu sonuca göre günahının ağırlığı da değişir. “Allah’a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir şey karşılığında değiştirenler var ya işte onların âhirette bir payı yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları arındırmayacaktır. Onlar için elem verici bir azap vardır” âyetiyle (Âl-i İmrân 3/77), “Bir müslümanın maliyla ilgili haksız yere yemin eden kişi Allah’a kavuştuğunda O’nun gazabıyla karşılaşır” (Buhârî, “Eymân”, 17; Müslim, “İmân”, 218-224; ayrıca bk. *Müşned*, II, 361-362) meâlindeki hadis bu tür yeminin günahını ifade eder. Ancak mâsum bir kimsenin canını veya malını korumak adına yalan yere yemin etmek günah sayılmadığı gibi korunan hakkın öneminde dolayı dinen gerekli görülümüştür. **3. Yemîn-i Mün’akide / Ma’küde.** Şartlarına uygun yapılan yemindir. “Vallahi seni ziyaret edeceğim” cümlesinde olduğu gibi geniş zamanlı olarak yapılırsa “yemîn-i mutlak” (mürsel), “Vallahi bugün yemek yemeyeceğim” şeklinde bir vakitle kayıtlı olarak yapılırsa “yemîn-i muvakkat” adını alır. Bir sebepten dolayı yapılan yemin ise (yemîn-i fevr) fakihlerin çoğunluğuna göre bu sebeple anlam kazanır. Meselâ bir kimse öğle yemeğine davet edildiğinde, “Vallahi ben öğle yemeği yemem” dese genelde bu yemin o yemekle sınırlı olur ve başka bir yerde öğle yemeği yediğinde yemini bozulmaz. Bazı âlimlere göre ise burada sebebe bakılmayıp herhangi bir yerde öğle yemeği yemesiyle yemini bozulur. Muhakeme hukukunda bir ispat vasıtası olarak yemin tevcih edildiği kişilere göre ya da îlâ, liân, kasâmede olduğu gibi konusuna göre farklı adlarla anılır (bk. İLÂ; LİÂN). Çeşitli unsurlarla ağırlaştırılan yeminlere “yemîn-i mugallaza” denir. Bazı davalarda yeminin Kâbe’de, Mescid-i Harâm’da, Mescid-i Nebevî’de yahut cami-de namazdan sonra yapılması gibi kutsal bir yerde veya zamanda gerçekleştirilmesi, Allah’ın birçok isim ve sıfatı sayılarak, ayrıca topluluk önünde yahut tekrarlanarak ifade edilmesiyle güçlendirilmesi yoluna gidilir. Tarihte bir anlaşmaya uymayı sağlamak veya yöneticiye bağlılığı pekiştirmek üzere yapılan biat yeminlerinde ağırlaştırıcı ifadeler kullanılmıştır. İlk defa Emevîler döneminde Haccâc b. Yûsuf tarafından başlatılan, halifelere ve diğer hükümdarlara yapılan biatlara yemin eklenmesi uygulaması “biat yeminleri” di-

ye bilinen bir yemin türü ortaya çıkarılmıştır (örnekler için bk. Kalkaşendî, XIII, 211 vd.).

Yeminin Hükümü. Yemin kural olarak mubahtır, ancak gereksiz yere yemin etmek ve bunu alışkanlık haline getirmek hoş görülmemiş, sıkça yemin etmek Allah’ın adına karşı bir saygısızlık kabul edilmiştir. Yalan yere yemin ise büyük günahlardandır. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîler’e göre yeminlerde aslolan ibâhadır, fakat gereksiz yere çok yemin etmek mekruhtur. Şâfiîler’e göre ise yemin kural olarak mekruhtur ve bir ihtiyaç olmadıkça yemin edilmemelidir (bk. el-Kalem 68/10; İbn Mâce, “Keffârât”, 5). Ayrıca Hanbelîler yeminin farklı durumlarda farklı hükümler kazanabileceğini belirterek yeminin bir mâsumun canını korumak için vâcip, husumet ve kavgayı sona erdirmek için mendup, mubah bir şeyi yapmak veya yapmamak için mubah, mekruh bir şeyi yapmak için mekruh, haram bir şeyi yapmak için haram olacağını söylemişlerdir. “Yemin malın revaç bulmasını sağlar, ancak bereketi yok eder” hadisi (Buhârî, “Büyû”, 25; Müslim, “Müsâkât”, 131) ticaretle yemin etmenin mekruh olduğunu gösterir. Yemini yerine getirmenin hükmü yemin konusunun hükmüne bağlıdır. Meselâ vâcip bir şeyi yapmak veya haramı yapmamak üzere yemin edilirse gereğini yerine getirmek vâcip, bunun aksine olan bir yemine vefa ise haramdır. Mubahı yapmak yahut yapmamak için edilen yemini ifa etmek çoğunluğa göre mubah, bazı âlimlere göre ise vâcipdir. Başkasının bir şeyi yapması veya yapmaması üzerine edilen yeminin gereğinin bu kişi tarafından yerine getirilmesinin hükmü de yukarıdakine benzer; sadece yeminin konusu mubah veya mendup ise bunun yerine getirilmesi mendup sayılır. Hz. Peygamber’in başkasının ettiği yeminin gereğini yerine getirmeyi (ibrârü’l-kasem) tavsiye etmesi (Müslim, “Libâs”, 3) bunun delilidir. Meşrû bir konuda anlaşmak yahut verilen sözü kuvvetlendirmek, muhatapı ikna etmek amacıyla yapılan yeminlere de uymak gerekir (bk. el-Mâide 5/89; en-Nahl 16/91). Ancak yemine uyulması fert ve toplum yararına aykırı ise ve yemin edeni harama düşürecek nitelikteyse yemini bozup kefâret vermek gerekir. Meselâ borcunu ödememeye veya anne babası ile konuşmamaya yemin etmek böyledir. Nitekim bir hadiste, “Bir kimse bir şey için yemin eder, sonra da ondan daha hayırlısını görürse yeminini bozsun ve kefâret versin” buyurulmuştur (Müslim,

“Eymân”, 11). Bir yemini yerine getirme (yemini bozma) halinde kefâretin gerekli olup olmaması (kefâretin hükmü) yeminlere göre farklılık gösterir. Yemîn-i lağvda kefâret gerekmez; yemîn-i mün’akide bozan kişiye kefâret gerekir. Yemîn-i gamûsun bağışlanması için kefâret yeterli olmayacağından çoğunluğa göre bu yeminden dolayı kefâret vermeyip tövbe etmek, bu yüzden bir kimsenin hakkı zayı olmuşa onu telâfi edip helâlik almak gerekir; Şâfiîler’e göre ise ayrıca kefâret verilir. Unutma, bilmeme ve zorlamanın yeminin bozulmasına etkisi mezhepler arasında tartışmalıdır. Şâfiî ve Hanbelîler’e göre bu durumlarda yemine aykırı hareket edilmesi halinde yemin bozulur, ancak kefâret gerekmez. Hanefîler’e göre ise yemin bozulur ve kefâret gerekir. Mâlikî mezhebinde daha ayrıntılı hükümler mevcuttur. Şartlarına uygun olarak yapılan yeminin bozulması durumunda gerekli olan kefâret on fakiri doyurmak veya giydirmek yahut bir köle âzat etmektir; bunlara gücü yetmeyen kimse üç gün oruç tutar (bk. el-Mâide 5/89). Hanefî ve Hanbelîler’in bir kısmına göre birden fazla yemin için bir kefâret yeterlidir; Şâfiî ve Mâlikîler’le Hanefî ve Hanbelîler’in bir kısmına göre ise her yemin için ayrı kefâret ödenir. Bir yeminin kefâreti ödendikten sonra tekrar yemin edilir ve bozulursa onun için de ayrı kefâret ödenmesi gerektiği konusunda görüş birliği vardır (ayrıca bk. KEFÂRET).

Yeminin Şartları. **1. Âkil bâliğ olmak.** Bilererek sarhoş olan kimsenin yemini çoğunluğa göre geçerli, bazı âlimlere göre ise geçersizdir. Çocukken yemin eden kimse bulûğa erdikten sonra yemini bozarsa ekseriyete göre kefâret vermez. **2. Müslüman olmak.** Hanefî ve Mâlikîler’e göre müslüman olmayan kimsenin yemini geçersizdir. Şâfiî ve Hanbelîler’e göre zimmî ve mürtedin yemini geçerlidir; ancak zimmînin malî kefâreti ödeme gücü yoksa Müslümanlığı kabul ettiği takdirde oruç tutar; mürted ise müslüman olduktan sonra kefâret öder. **3. Yemin lafzını söylemek.** Kişinin sadece niyet etmesi yemin sayılmaz; yemin lafızlarını da söylemesi gerekir. Dilsizin işareti çoğunluğa göre geçerli sayılır. **4. Kasıt.** Çoğunluğun aksine Hanefîler’e göre yanlışlıkla veya baskı altında yapılan yemin geçerlidir. Yeminin konusuyla ilgili olarak fıkhîta konunun gelecekle alâkalı ve mümkün olması şartları üzerinde durulur. Geçmişe dair bir husus hakkında yemin etmek Hanefî ve Hanbelîler’e göre kefâret gerektirmez, Mâlikî ve Şâfi-

İler'e göre ise gerektirir. Ta'likî şartla yapılan yeminde konu geçmişle ilgili olabilir. İçinde su bulunmayan bardaktan su içme veya taşı altına çevirme gibi gerçekleşmesi imkânsız bir şeyi yapmaya dair edilen yeminin geçerliliği de fakihler arasında tartışmalıdır.

Yeminin lafzıyla ilgili şartlar. 1. Yeminin Allah'ın isim ve sıfatlarından biri zikredilerek yahut fakihlerce kabul edilen altı husustan (talâk, i'tâk, adak, zihâr, küfür, haram) birinin yer aldığı bir şarta bağlanarak yapılması gerekir. Bu tür yeminlerde lafızların ara vermeden bir defada söylenmesi şartı da aranır. 2. Hangi dilde yemin ediliyorsa o dilde yemin ifade eden sözlerin veya fiil kalıplarının kullanılması şarttır. Arapça'da bunun için yemin harfleri, haber sığası veya masdar kalıbı kullanılır; meselâ "vallahî", "uksimu billâh" ve "kase-men billâh" denilir; emir sığasıyla yemin söz konusu olmaz. Türkçe'de olduğu gibi diğer bir kısım dillerde dilek kipindeki bazı ifadelerle (meselâ Allah'a yemin olsun) yemin edilebilirse de, "Yemin etmek istiyorum" gibi bir cümleyle yahut dua ve beddua sözleriyle yemin olmaz. 3. Yeminin ihtimali bir şarta bağlanmaması, meselâ "inşallah" veya "görüşümü değiştirmesem" gibi sözlerin kullanılmaması gerekir. "Bir konuda yemin ederken inşallah diyen kimseye kefâret gerekmez" hadisi (Tirmizî, "en-Nüzûr ve'l-eymân", 7) bu hükmün delilidir. Yeminde kullanılan lafızların yorumunda duruma göre sözlük anlamı, örf ve niyet önem kazanır. Hanefîler'e göre yeminin anlamı hakkında önce örfe, sonra dile bakılır. Hanbelîler'e göre sırasıyla şer'î, örfî ve lugavî mânaya uyulur. Mâlikîler'in bir kısmı fiilî örfü kavli örf'e, bir kısmı şer'î örfü lugavî örf'e, diğer bir kısmı lugavî örfü şer'î örf'e göre öncelikli görür. Bazı Şâfiîler örfü dile, bazıları da dili örf'e göre öncelikli saymıştır. Klasik fıkıh kitaplarında bu konuyla ilgili ayrıntılı tahliller bulunmakta, yemin konusunun kapsamını belirlemede örfün önemli bir faktör olduğu anlaşılmaktadır. Meselâ, "Bu ağaçtan yemeyeceğim"; "Evine ayağımı basmam"; "Et yemeyeceğim" cümlelerine örfte belirli bir anlam yüklenir. Buna göre ağaç denince meyvesi, et denince sığır veya koyun eti, ayak basmam denince eve girmeme mânası anlaşılıyorsa yeminin kapsamı bunlarla sınırlı kabul edilir. Bilhassa kinayeli lafızlarla yapılan yeminlerde niyet belirleyicidir. "Ettiğin yemin arkadaşının anlayacağı mâna üzerindedir" ve, "Yemin, yemin ettirenin niyetine göredir" hadisleri

gereği (Müslim, "Eymân", 20, 21) yemin lafızlarının anlamını ve içeriğini belirlemede niyet esas alınır.

İspat Vasıtası Olarak Yemin. Yemin yargılama hukukundaki ispat vasıtalarından biridir. Bu anlamda yemin, davacı veya davalının bir olayın doğruluğu hakkında Allah'ın adını anarak beyanda bulunmasını ifade eder. Davacı ile davalıdan birine yemin verilmeye "tahlif", yemin edene "hâlif", yemin edilen şeye "mahlûfun aleyh", yemin ettirmeye ve yemin istemeye "istihlâf", yemin teklif eden hâkime "müştahlif", tarafların karşılıklı yemin etmesine "tehâlûf" denilir. Yeminin ispat vasıtalarından biri kabul edilmesi âyetlere (el-Mâide 5/106-108), "Davasını delille ispat etmek davacıya, yemin ise davalıya düşer" gibi hadislere (Tirmizî, "Aşkâm", 12) ve sahâbe uygulamalarına dayanır. Fakihler, yeminin özellikle malî haklarla ilgili davalarda davalının hücceti olduğu konusunda görüş birliği içindedir. Kısas ve nikâh gibi malî olmayan haklarla ilgili davalarda yemin teklif edilip edilmeyeceği, hangilerinde teklif edileceği, davalının yemin etmekten kaçınması durumunda yeminin davacıya çevrilip çevrilmeyeceği, hangi durumlarda ve hangi davalarda yemin teklif edileceği konularında görüş ayrılığı vardır. Kendisine yemin teklif edilen taraf ister müslüman olsun ister olmasın Allah'ın adını zikrederek yemin eder. Bir vâkıayı ispatla mükellef olan taraf iddiasını başka delillerle ispat edemezse diğer tarafa yemin teklif edilir. Yemin kural olarak davalının talebi üzerine davalıya önerilir, çünkü yemin talebi davalının hakkıdır ve o istemedikçe hâkim yemin teklif edemez. Bununla birlikte yemin teklif ve tevcihi hâkimin yetkisindedir; yemin ancak hâkim veya yetkili memurun huzurunda muteber olur. Bu sebeple yalnız davalının talebi üzerine davalının yemin etmesi geçerli sayılmaz. Mazerete binaen hâkimin görevlendireceği memurun iki âdil şahitle birlikte yemin edecek kimseye gidip ona yemin ettirmesi de câiz görülmüştür. Hâkim, memurun sözünü bu iki âdil şahidin yemine veya yeminden nükûle şahitliğine istinaden kabul ederek buna göre hüküm verir. Yemin talebinde niyâbet geçerli olduğu halde yemin etmede geçerli değildir. Vasî, mütevellî, çocukların velisi ve dava vekilleri hasma yemin teklif edilmesini hâkimden isteyebilir, ancak kendilerine yemin teklif edilemez. Müvekkillere yemin teklif edilince onların bizzat yemin etmesi gerekir. Fakat asıl hakkında ikrarının sa-

hih olduğu hususlarda vekile yemin teklif edilebilir. Muhtelif davaların birleştirilmesi durumunda bir mecliste hepsi için bir yemin yeterli olur. Dilsizin işaretle ikrarı muteber sayıldığı gibi yeminine ve yeminden kaçınmasına da (nükûl) itibar edilir. Davalının yeminden kaçınması durumunda Hanefîler'e göre davacıya yemin teklif edilemezse de Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre teklif edilebilir. Ancak bu mezheplerde hangi tür davalarda yeminin davacıya teklif edileceği tartışmalıdır. Bu yemine "yemîn-i merdûde" adı verilir. Hanefî ve Mâlikî mezheplerine göre bazı davalarda delil ikame eden davacıya hâkim tarafından re'sen yemin teklif edilebilir. Buna da "yemîn-i istizhâr, yemîn-i istibrâ, mükemmil-i hüccet" denilir. Davalıya teklif edilen yemin kabul edilip gerçekleşirse bununla iddia edilen vâkıanın mevcut olmadığı sabit olur. Davalının yemin teklifini kabul etmemesi durumunda yemin davacıya teklif edilir ve davacı yemin ederse o takdirde iddia edilen vâkıanın mevcut olduğu kabul edilir. Yemin edildiğinde fakihlerin çoğunluğuna göre husumet yeni beyine ikame edilinceye kadar ortadan kalkar, çünkü beyine asıl, yemin hâleftir. Bazı fakihlere göre ise husumet tamamen ortadan kalkar, artık yeni deliller ileri sürülse de dava yeniden açılmaz.

Literatür. Klasik dönemde hadis eserlerinde "Kitâbü'l-eymân ve'n-nüzûr" gibi başlıklar altında yeminle ilgili hadisler toplanmış, fûrû-i fıkıh eserleri ve edebü'l-kâdî türü kitaplarda yemine dair müstakil bölümler açılmıştır. Yemin konusunu ve çeşitli hükümlerini ele alan İbnü'l-İmâd el-Hanbelî'nin *Mu'tıyyetü'l-emân min hunsi'l-eymân* (nşr. Abdülkerim b. Sanîtan el-Ömerî, Cidde 1416/1996), Şürûnbülâfî'nin *ed-Dürrü's-semîn fi'l-yemîn* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1027; Fâtih, nr. 2470) ve İbn Âbidîn'in *Risâle fi enne'l-eymâne mebnîyyetün 'ale'l-elfâz ve'l-agrâz* (Süleymaniye Ktp., İzmirli İsmail Hakkı, nr. 3645, vr. 292-304) adlı eserleri gibi müstakil kitap ve risâlelerin yanı sıra özellikle yargılama hukukunda yeminle ilgili Sâlih b. Ömer el-Bulkinî'nin *Tuhtetü'l-emîn fi men yuqbelü kavlühü bilâ yemîn* (nşr. Abdullah b. Mu'tak es-Sühelî, *Mecelletü'l-Câmi'ati'l-İslâmiyye*, sy. 120 [Medine 1423/2003], s. 235-301), Zeynüddin İbn Nuceym'in *Risâle fi talebi'l-yemîn* (*Resâ'ilü İbn Nuceym* içinde, nşr. Halîl el-Meys, Beyrut 1400/1980, s. 70-79) gibi eserler kaleme alınmıştır. Kur'an'daki yeminlerle ilgili klasik ve modern dönem-

YEMİN

lerde birçok eser telif edilmiştir. Hadislerde yemin konusunda da özellikle günümüzde birçok çalışma yapılmıştır. Bunlara örnek olarak Ümeyye Bedreddin'in "Belâgatü'l-kasem fi'l-hadîsi'n-nebevî eş-şerîf" (*Mecelletü Câmî'ati Dimaşk, sy. 26/3-4* [2010], s. 47-87), Cümle Dâvûd Ayyâş'ın *Üslûbe's-şarî ve'l-kasem beyne luğati's-şirî'l-Câhilî ve luğati'l-hadîsi's-şerîf* (yüksek lisans tezi, 2010, Ürdün, eş-Şarqa Ünv. evsat Üniversitesi), Ayşe Esra Ağırakça Şahyar'ın *Hiz. Peygamber'in Yeminleri* (İstanbul 2011) adlı çalışmaları gösterilebilir. Fikhî bir konu olması bakımından modern dönemde yemine dair çok sayıda müstakil eser kaleme alınmıştır. Bunlar arasında Muhammed Abdülkâdir Ebû Fâris'in *Kitâbü'l-Eymân ve'n-nüzûr* (Amman 1399/1979), Atıyye el-Cübûrî'nin *el-Yemîn ve'l-âşârü'l-müterettibe 'aleyh* (Beyrut 1406/1986), Sa'diyye bint Şeyh Bâhumejd'in *În'ikâdü'l-yemîn ve 'ademühû fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (yüksek lisans tezi, 1992, Ezher Üniversitesi), Nermin Öztürk'ün *İlahî Dinlerde Yemin, Keffaret ve Kurban* (doktora tezi, 1996, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Hâlid b. Ali el-Müşeyk'h'in *Ah-kâmü'l-yemîn billâhî 'azze ve celle: Dirâse fıkhıyye mu-kârene* (Demmâm 1423/2002), Suâd Muhammed eş-Şâyigî'nin *el-Yemîn: Elfâzuhâ ve mevânî'u in'ikâdihâ* (yüksek lisans tezi, 1424, Ümmü'l-kurâ Üniversitesi), Abdülhakîm Ebû Zeyd'in *el-Eymân: Hükümhâ, çavâbitühâ, envâ'uhâ, keffâretühâ* (Beyrut 2009), Abdurrahman Candan'ın *İslâm Hukukunda Yemin ve Ahlakîlik* (*İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, sy. 15 [İstanbul 2010], s. 431-452) adlı eserleri zikredilebilir. Özellikle yargılama hukukunda yeminle ilgili Abdülazîz el-Aclân'ın *en-Nükûl 'ani'l-yemîn fi'd-da'vâ el-mâliyye'si* (yüksek lisans tezi, 1410, İmam Muhammed b. Suûd İslâm Üniversitesi), Cemalettin Kapusuz'un *İslâm Muhakeme Usulünde Yemin'i* (yüksek lisans tezi, 1993, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü), Abdülfettâh Mahmûd İdrîs'in *el-Kaçâ' bi'l-eymân ve'n-nükûl-bahş fıkhî mu-kâren'i* (Kahire 1414/1993), H. Tekin Gökmenoğlu'nun "İslâm Muhakeme Usulü Hukukunda Bir İsbat Vasıtası Olarak 'Yemin' Delili"ni (*Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sy. 3 [Konya 1994], s. 179-195), Bedreddin Fâcîmânân Ahmed'in *el-Kaçâ' bi'n-nükûl 'ani'l-yemîn fi'l-fıkhî'l-İslâmî'sini* (yüksek lisans tezi, 2005, Malezya Uluslararası İslâm Üniversitesi) ve İkrime Saîd Sabrî'nin *el-Yemîn fi'l-ka-*

çâ'i'l-İslâmî'sini de (Amman 1429/2009) zikretmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "hlf", "ksm", "ymn" md.leri.; *Müsned*, II, 34, 361-362; Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî, *el-Câmî'u's-şâgîr* (nşr. Mehmet Boynukalın), Beyrut 1432/2011, s. 134; a.m.f., *el-Aşl* (nşr. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî), Beyrut 1410/1990, III, 167; Şâfiî, *el-Üm* (nşr. Rifat Fevzî Abdülmuttalib), Mansûre 1422/2001, VIII, 149; Taberî, *Câmî'u'l-beyân* (Bulak), II, 242; Serahsî, *el-Mesbû't*, VIII, 126; Kâsânî, *Bedâ'i'*, III, 2-15, 20-22; Muvaftakkuddin İbn Kudâme, *el-Muğni*, Beyrut 1405, X, 24; Kurtubî, *el-Câmî'*, III, 97; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, XXXV, 242, 243, 244, 253, 272, 274, 275, 284; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'şâ*, XIII, 211-320; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî* (nşr. Abdülazîz b. Abdullah b. Bâz), [baskı yeri ve tarihi yok], XI, 533-535; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, V, 58; Ali b. Süleyman el-Merâdî, *el-İnsâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf* (nşr. M. Hâmid el-Fikî), Kahire 1377/1958, XI, 31, 33, 38-39, 44-45, 119; Hattâb, *Mevâhibü'l-celîl*, Beyrut 1398, III, 261; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, IV, 473; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kınâf*, VI, 236; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerhi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 126-130, 134-141; IV, 307; Mustafa es-Süyûtî, *Me'tâlibü'ü'l-nühâ fi şerhi Çâyeti'l-müntehâ*, Dimaşk 1380/1961, V, 510; VI, 319, 357-362, 364, 365, 367-374, 378-390, 414; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr* (Kahire), III, 702; Hilmi Ergüney, *Türk Hukukunda Lügat ve İstılahlar*, İstanbul 1973, s. 495-497; Abdülfettâh M. Ebû'l-Ayneyn, *el-Kaçâ' ve'l-İsbât fi'l-fıkhî'l-İslâmî*, [baskı yeri ve tarihi yok], s. 353-418; Tehmasib Ferzeliyev v.dğr., *Türk Dilinde Dualar Beddualar Yeminler*, Erzurum 1996, s. 97-99; Vecdi Akyüz, *Oruç Yemin Adak ve Keffaret*, İstanbul 2006, s. 133; Abdülkadir İnan, "Eski Türklerde ve Folklorunda Ant", *DTCFD*, VI/4 (1948), s. 279-290; R. C. Jennings, "The Use of Oaths of Denial at an Ottoman Sharia Court Lefkoşa (Nicosia) 1580-1640", *JTS*, XX (1996), s. 13-23; M. Khalid Masud, "Procedural Law Between Traditionists, Jurists and Judges: The Problem of Yamin ma' al-Shâhid", *al-Qantara*, XX/2, Madrid 1999, s. 389-416; Nazif Şahinoğlu, "Yemin", *İA*, XIII, 384; J. Pedersen - [Y. Linant de Bellefonds], "Kasam", *Et* (İng.), IV, 687-690; "Eymân", *Mv.F*, VII, 245-314; G. R. Hawting, "Oaths", *Encyclopedia of the Qur'ân* (ed. J. D. McAuliffe), Leiden 2003, III, 561-566; Fahrettin Atar, "Yemin", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 2168-2172.

ERTUĞRUL BOYNUKALIN

YEMİNİ

(يَمِينِي)

Faziletname adlı eseriyle tanınan
XVI. yüzyıl

Kalenderî ve Bektaşî şairi.

Hayatına dair çok az bilgi vardır. Hangi tarihte ve nerede öldüğü de bilinmemektedir. Faruk Sümer, Eğribozlu olduğunu söyler. Eserindeki ifadelerden anlaşıldığı-

na göre babası Semerkantlı Hâfız adlı bir kişidir. Kendi adı Muhammed'dir, "Hâfız oğlu" ve "İbn Hâfız" olarak da anılmaktadır. Zaman zaman Derviş unvanını kullanmıştır (Kirman, s. 4-8). XVI. yüzyıldan itibaren daha çok şehir merkezlerinden uzak yerlerde yaşayan halk kitleleri arasında "Yemîni" mahlasıyla tanınmıştır. Yemîni'nin yaşadığı dönem ve mensup olduğu şahsiyetler kendi beyanlarından tahmin edilebilmektedir. Şairin eserinde kutub saydığı kişilerden ilki Hüsam Şah (Ganî Baba) adıyla zikrettiği Otman Baba'dır (ö. 883/1478). İkincisi yine kutub diye tanıtılan ve kendisine intisap ettiği anlaşılan İbrâhim-i Sâni'dir (Akyazılı Sultan) (Gölpınarlı, s. 25). Yemîni'nin, mistik gelenekle birlikte Hurûfî ve Şîî etkisinde teşekkül etmiş görünen senkretik doktrininin Kalenderî-Hayderî erkânı ile benzerliğinden hareketle bir Kalenderî şairi olduğunu söylemek mümkündür. Yemîni, yaşadığı dönemden çok sonra benzer bir senkretizme uygun olan ve XVII. yüzyıldan itibaren Kalenderî zümrelerini de içine alan Bektaşî geleneğinin, mirasını devraldığı şairlerinden biri olmuştur (Rieu, s. 172-173). Onun hayatına dair doğrulanması mümkün görünmeyen bazı rivayetler, XVII. yüzyıl başlarında kaleme alınan aynı cemaat geleneğinin menkıbevi kayıtlarında yer almaktadır (*Demir Baba Vilâyetnâmesi*, tür.yer.). Yemîni'nin 940 (1533) yılında Manastır'da "şehiden" katledildiği rivayeti ise daha geç bir dönemin, bir XX. yüzyıl kaynağının başka bir bilgiyle teyit edilemeyen iddiasıdır (Mehmed Tevfik, s. 51).

Faziletname telif edildiği dönemin merkezlerinden uzakta, kendi içine kapanmış tipik bir tekke edebiyatı mahsulü ve zümre telakkileri derlemesinden meydana gelen yaklaşık 7400 beyit hacminde bir mesnevidir. Baş tarafında eserin "münhasıran" Rum gazilerine ithaf edildiği belirtilir. Yine müellifin ifadesine göre eser Şeyh Rükneddin'in aynı adı taşıyan Farsça mensur eserinin manzum tercümesidir. Yemîni'nin nazma aktarma sırasında bazı ilâvelerde bulunduğu tahmin edildiğinde eserin tercüme-telif niteliğini taşıdığını ve mahallileştiğini söylemek mümkündür. Eserin aslında mevcut, "Fazilet" adı verilen on dokuz hikâyeye Yemîni tarafından yirmi dört kıssaya çıkarılmış, böylece menkıbevi bir Hz. Ali biyografisi meydana gelmiştir. Eserde, tahkiye kısımları kadar bir yekün teşkil eden mev'izalarla birlikte Hz. Muhammed ve özellikle Hz. Ali vâfinda medihlerin "tevellâ-teberrâ" çerçevesinde ifade